

## Research Paper

## The Evaluation of Residential Environment Quality in Peri-Urban Villages (Case Study: Shiraz County)

Farkhondeh Sepahvand<sup>1</sup>, \*Ahmad Taghdisi<sup>2</sup>, Mohammad Reza Rezvani<sup>3</sup>

1. PhD Student, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Esfahan, Iran.
2. Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Esfahan, Iran.
3. Professor, Department of Human Geography, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.



**Citation:** Sepahvand, F., Taghdisi, A., & Rezvani, M. R. (2021). [The Evaluation of Residential Environment Quality in Peri-Urban Villages (Case Study: Shiraz County) (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 12(1), 110-125, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.298184.1471>

<http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.298184.1471>

Received: 19 Feb. 2020  
Accepted: 08 June 2020

**ABSTRACT**

The quality of the residential environment is one of the most important factors in improving the quality of life and well-being of rural communities. This study investigates the quality of the residential environment in rural areas around Shiraz. The research method is descriptive-analytical and it is applied in terms of purpose. The data is collected from documentary and field methods. The statistical population of the study consisted of households living in and local managers of fourteen peri-urban villages in Shiraz county. The sample size was 398 rural households (370) and community managers (28). Descriptive and inferential statistics were used for data analysis. This was done with SPSS software. The results showed that the quality of the residential environment in the villages under study was below average. In terms of indices surveyed, there is a significant difference between sample villages. In addition, the results indicate that environmental health and safety-security indices have the highest and lowest contribution to the quality of residential environment.

**Key words:**

Quality of residential environment, Peri-urban villages, Rural development, Shiraz county

Copyright © 2021, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

**Extended Abstract****1. Introduction**

**E**nsuring optimal environmental quality in rural areas requires attention to its dimensions, including the quality of the living environment. Currently, the residential environment is one of the most important parts in which people spend a lot of time in their lives. Therefore, an awareness of the way the resi-

dents perceive different aspects of the living environment in different places is essential to the sustainable development process. Accordingly, it should be noted that any planning and policy formulation to improve the quality of the living environment needs to be based on an understanding and analysis of the current state of the living environment and the factors affecting its improvement. Such awareness helps to recognize and study this dimension of rural areas and take effective steps towards the sustainable development of rural areas. Accordingly, the

**\* Corresponding Author:**

Ahmad Taghdisi, PhD

Address: Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences And Planning, University of Isfahan, Esfahan, Iran.

Tel: +98 (913) 3137181

E-mail: a.taghdisi@geo.ui.ac.ir

present study assesses the quality of residential environment in the villages located in suburban areas of *Shiraz*.

## 2. Methodology

The present study is an applied study conducted using a descriptive-analytical methodology. The data were collected from documentary and field methods including a review of the literature to determine related factors and indicators and questionnaires to collect field data. The research population included the heads of households and local managers of peri-urban villages located in *Shiraz*. Based on the 20-year population growth criterion and the referral models, 46 villages were identified as peri-urban villages, and then according to criteria such as the presence of the rural governor office in the village, the number of households and population, distance from cities and spatial distribution, 30% of villages (14 villages) were selected as the research sample.

The sample size for local managers in each sample village was 2 persons. Besides, the sample size for resident households was determined using Cochran's method. To this end, out of a total of 9595 resident households (based on 2016 statistics), 370 households were determined as the sample size. The face validity of the research indicators and variables was confirmed and checked by faculty members from different universities (20 people) as well as researchers (15 people) in the field of rural planning studies.

The data were analyzed using descriptive and inferential statistics (one-sample t-test, independent samples t-test, Pearson-Kendall correlation, and stepwise regression analysis).

## 3. Results

It was shown that 70.9% of the respondents were male and 29.1% were female. The average age and length of stay in the village are 40.55 years and 37.29 years, respectively. Besides, most respondents had secondary education. The participants were divided into four groups in terms of occupation. The service occupational group had the highest frequency (33.92%). One sample t-test was run to assess the quality of the living environment. The results showed that the two indicators of people and social relations, as well as the index of security and tranquility were above average, but other indicators were below average. The significance level shows that except for the residential unit space index, where the alpha value is higher than 0.05, the significance level for other indicators was lower than 0.05 and thus they were reliable. It

was also observed that the indicators of access to services and facilities were in a more unfavorable position compared to other indicators.

## 4. Discussion

The results showed that peri-urban areas are below average in terms of environmental quality indicators, as indicated in previous studies (Alizadeh & Alizadeh, 2014; Ghaidermarzi et al. 2013; Jomehpour & Tahmasebi Tehrani, 2013; Khorasani & Rezvani, 2013; Dehghani, 2019). The results also showed that the quality of the living environment is significantly different in the peri-urban areas. This finding was consistent with the observations made by Khorasani and Rezvani (2013) and Jomehpour and Tahmasebi Tehrani (2013) who showed a significant difference in terms of viability and quality of life in peri-urban villages located in Varamin and Shahriar, respectively. This study also confirmed the greater impact of the environmental health index in explaining the quality of the living environment in peri-urban villages located in *Shiraz*.

## 5. Conclusion

Peri-urban areas, due to their location, have many differences from other villages, and are also involved in various problems and issues that have been formed due to their location in the ecological and socio-economic area of the city. These conditions require that the dimensions and structure of these areas be considered more carefully. One of these factors is the constituent and effective structure and the quality of the living environment because people spend most of their time in it. This study assessed the quality of peri-urban villages located in *Shiraz*. Some suggestions are offered in order to improve the quality of the living environment in the study area as follows: making investment and providing government-banking facilities to improve and develop the physical components of the quality of the living environment; providing the context for the participation of the local community in improving the quality of the housing environment (especially because the index of residence and social relations in the villages will provide a good potential to benefit from their participation and improve the housing system); creating and developing facilities and services according to the population threshold (because some villages do not have access to necessary services fitting their population threshold); accelerating and monitoring the correct implementation of rural physical projects; and increasing the level of awareness of local management (rural councils and governors) about the importance of improving the

quality of housing in the process of sustainable rural development.

### Acknowledgments

This research was extracted from the PhD thesis of the first author in the Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

### Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest



## ارزیابی کیفیت محیط سکونتی در روستاهای پیراشهری (مورد مطالعه: شهرستان شیراز)

فرخنده سپهوند<sup>۱</sup>، احمد تقدیسی<sup>۲</sup>، محمدرضا رضوانی<sup>۳</sup>

۱- دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۲- دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۳- استاد، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

### حکیده

تاریخ دریافت: ۳۰ بهمن ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۱۹ خرداد ۱۳۹۹

کیفیت محیط سکونتی از مهم‌ترین شاخص‌ها برای ارتقاء سطح کیفیت زندگی و رفاه جوامع روستایی به شمار می‌آید. این پژوهش به بررسی و تحلیل کیفیت محیط سکونتی روستاهای پیرامون شهری واقع در شهرستان شیراز می‌پردازد. پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و روش انجام آن توصیفی تحلیلی است. گردآوری داده‌ها مبتنی بر دو روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) است. جامعه آماری پژوهش، خانوارهای ساکن و مدیران محلی در ۱۴ روستای پیرامون شهری واقع در شهرستان شیراز هستند و حجم نمونه آماری ۳۹۸ نفر (۳۷۰ خانوار و ۲۸ مدیر محلی) است. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی در محیط نرم افزار SPSS استفاده گردید. نتایج به دست آمده نشان داد کیفیت محیط سکونتی در روستاهای محدوده مورد مطالعه پایین‌تر از حد متوسط قرار گرفته و از لحاظ شاخص‌های مورد مطالعه بین روستاهای نمونه تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد شاخص بهداشت محیطی و امنیت و آرامش به ترتیب بیشترین و کمترین سهم را در تبیین کیفیت محیط سکونتی روستاهای مورد مطالعه به خود اختصاص داده‌اند.

### کلیدواژه‌ها:

کیفیت محیط سکونتی، پیرامون شهری، توسعه روستایی، شهرستان شیراز

### مقدمه

است شامل تبادل کالا، خدمات، اطلاعات و دیگر منابع باشد. بسته به جهت این کنش و واکنش‌ها، جریان‌ها به داده و ستاده تغییر نام می‌یابند (Rafieian et al., 2014: 138). ایجاد فضای سکونتی مناسبی که آسایش، دسترسی مناسب، امنیت، پایداری و دوام سازهای، روشنایی کافی، تهویه و زیرساخت‌های اولیه مناسب (از قبیل آب‌رسانی، بهداشت و آموزش)، محیط‌زیست سالم، مکان مناسب و قابل دسترسی از نظر کار و تسهیلات اولیه و همچنین زمینه رشد و تقویت روابط بین اعضای خانواده و روابط همسایگی را برای ساکنانش فراهم آورد. بررسی ادبیات نشان می‌دهد رضایت از محیط سکونتی یک جزء مهم از رضایت زندگی است. این بیانگر رضایت و عدم رضایت فرد از محیط سکونتی است که از مسکن و محله تشکیل شده است (Cao & Wang, 2016: 27). در بسیاری از موارد، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر میزان رضایتمندی، شرایط محیطی فرد است. بنا به دیدگاه لوکوبوزیه، هر دو وجه نیازهای جسمی و روحی انسان باید با سازماندهی فضایی مسکن پاسخ داده شوند (Ziari et al., 2011: 2). لذا چگونگی درک ساکنان از جنبه‌های مختلف محیط سکونتی در مکان‌های مختلف در

توجه به کیفیت محیطی و نگرانی‌های مرتبط با آن از شاخصه‌های اصلی زندگی مدرن و معاصر امروزی به‌ویژه در نواحی روستایی است (Rostami et al., 2019: 371). کیفیت محیطی مطلوب در نواحی روستایی نیازمند توجه به ابعاد آن از جمله کیفیت محیط سکونتی است. امروزه محیط سکونتی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌ها که انسان زمان زیادی از زندگی خود را در آن می‌گذراند (Allahyari asli ardeh et al., 2017: 1). عنصری اساسی و مؤثر در بهزیستی مردم و زندگی مورد انتظار آن‌ها به شمار می‌آید و به این دلیل در برنامه‌ریزی‌ها دارای اهمیت است که امنیت و بهزیستی مردم را تضمین و موجبات زیبایی و راحتی را نیز در محیط فراهم می‌آورد (Jiboye, 2010: 308). کیفیت سکونتی را می‌توان در هماهنگی میان انسان‌ها و محیط مسکونی آن‌ها تصور نمود. به بیان دیگر، این وضعیت حاصل شکل و محتوای کنش و واکنش‌های متعددی است که بین افراد و محیط فیزیکی و اجتماعی سکونتی آنان شکل می‌گیرد. این دادوستدها ممکن

\* نویسنده مسئول:

دکتر احمد تقدیسی

نشانی: اصفهان، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

تلفن: ۳۱۳۷۱۸۱ (۹۱۳) ۰۹۸

پست الکترونیکی: a.taghdisi@geo.ui.ac.ir

نحوه ادراک محیط یکی از مباحث و مفاهیم کلیدی در حوزه مطالعات متقابل انسان محیط در مقیاس‌های کلان و خرد است. از آنجا که نظام عصبی و ادراکی انسان مسئول برقراری ارتباط بین انسان و محیط‌زیست اوست و امکانات و محدودیت‌های خاصی دارد، لذا نمی‌توان بدون توجه و اشراف کافی به فرایندهای درک و فهم محیط از سوی مردم و سازوکارهای مرتبط با آن‌ها، مبادرت به مداخله در محیط و شناخت کیفیت محیط کرد. زیرا همین درک و فهم است که در نهایت تعبیر و تفسیر افراد را از محیط و جهان پیرامون آن‌ها شکل می‌دهد و اغلب به شکل رفتار در محیط بروز و ظهور پیدا می‌کند (Barati & Soleiman Negad, 2011: 19). کیفیت محیط سکونتی، یکی از موضوعات متداول در زمینه روان‌شناسی محیطی است (Bonaiuto et al., 2003: 41). مفهومی واجد ارزش ذهنی محسوب می‌شود. این ارزش به واسطه ارزش محیط سکونتی تعیین می‌شود که در بردارنده ویژگی‌های اساسی نظیر رضایتمندی فردی از مسکن، محله و همسایگان است، تعیین می‌شود. بنابراین ارزش ذهنی محیط سکونتی معادل مجموع سنجش‌های صورت گرفته از ویژگی‌ها و مؤلفه‌های سازنده محیط است (Amin salehi, 2008; Rafieian et al., 2014). با این تفاسیر توجه به کیفیت محیط سکونتی در نواحی روستایی یکی از موارد مهم در توسعه است، خصوصاً اینکه بسیاری از ناهنجاری‌های رفتاری در جوامع شهری و روستایی، ضمن داشتن ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی در کیفیت فضاهای سکونتی و کاری آنان نهفته است (Rahnamaeii & Hosseyni, 2008: 19).

کیفیت محیط سکونتی یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها برای بالا بردن سطح کیفیت زندگی و رفاه عمومی است که خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت زندگی است (Ismaeil et al., 2015: 272) و توجه به آنکه بر روابط میان فرد و محیط سکونتی وی تأکید دارد (Bonaiuto et al., 2003: 41) و رضایتمندی از آنکه بیشتر بر نگرش ساکنان نسبت به محل اقامت و محله خود متمرکز است (Aulia & Ismail, 2013: 675) نقش مؤثری در توسعه سکونتگاه‌های انسانی ایفا می‌کند. مقیاس بررسی محیط سکونتی از واحد مسکن یک فرد و حتی در مقیاس بزرگ‌تر می‌تواند محیط یک ناحیه و شهرستان‌ها متغیر باشد. عوامل تأثیرگذار بر کیفیت محیط سکونتی می‌تواند عامل عینی (به‌عنوان مثال: نرخ جرم و جنایت) و عامل ذهنی (به‌عنوان مثال: برداشت افراد از سطح جرم و امنیت) باشد. باید توجه داشت رضایت از محیط سکونتی با سطح کیفیت زندگی و احساس اجتماعی افراد و تمایل و خواست آن‌ها تغییر می‌کند (Terzano, 2014: 5526). در ارتباط با کیفیت محیط سکونتی دو رویکرد عینی و ذهنی مطرح است. در رویکرد عینی کیفیت محیط به‌عنوان بخش عینی زندگی که شامل غذا، سرپناه، شرایط محیطی و نظایر آن است، شناخته می‌شود. بررسی ابعاد عینی کیفیت محیط سکونتی در سال‌های اخیر در روند مطالعات برنامه‌ریزی به چند دلیل حائز اهمیت است:

فرآیند توسعه پایدار ضروری است (Hanak et al., 2015: 501). در همین ارتباط باید توجه داشت هر گونه برنامه‌ریزی و تدوین سیاست‌ها به منظور دستیابی به ارتقاء کیفیت محیط سکونتی نیازمند شناخت و تحلیل وضع فعلی محیط سکونتی و عوامل مؤثر در ارتقاء آن است تا با شناخت و بررسی این بعد از نواحی روستایی بتوان با برنامه‌ریزی مناسب در راستای توسعه پایدار نواحی روستایی گام برداشت.

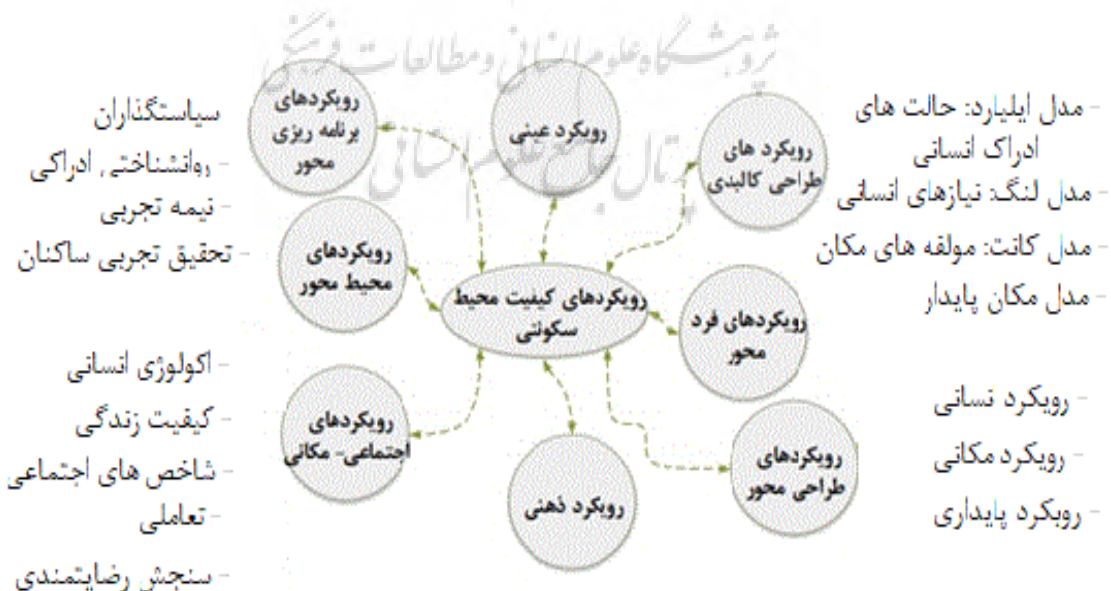
گروه‌های روستایی پیرامون شهرها از جمله حوزه‌هایی هستند که به دلیل نظام متفاوت روابط مختلف سکونتگاهی و حضور و جریان نیروهای گوناگون نشأت گرفته از شهرها، سیمایی متفاوت به کانون‌های روستایی بخشیده‌اند (Khani et al., 2019: 784). این سکونتگاه‌ها در زمره سکونتگاه‌هایی قرار دارند که به واسطه موقعیت استقرار، تفاوت‌های زیادی را با سایر روستاها تجربه می‌کنند و از سوی دیگر درگیر مشکلات و مسائل متنوعی هستند که به واسطه قرارگیری در محدوده جاپای اکولوژیکی و اقتصادی اجتماعی شهر شکل گرفته‌اند. این روستاها از جنبه تحولات جمعیتی نواحی در حال شهری شدن، پذیرای دو جریان از سوی مهاجران هستند که تغییرات گسترده‌ای را در ثروت و موقعیت اجتماعی ایجاد می‌کنند: گروه اول فقرای شهری که در جستجوی شیوه زندگی روستایی تر و یا مسکن ارزان قیمت‌تر هستند و گروه دوم فقرای روستایی که در جستجوی کار و نیز فرصت‌های بهتر برای فرزندان خود هستند (Mc Gregor et al., 2005: 18-19). در ایران کلان‌شهرها روز به روز با افزایش جمعیت روبرو هستند که به تبع مسائل و مشکلات مختلفی مانند افزایش قیمت مسکن و هزینه زندگی در شهرها تعدادی از جمعیت به سوی فضاهای پیرامونی روانه می‌شوند و روستاهای پیرامونی نقش خوابگاهی را ایفا می‌نمایند. شهرستان شیراز به‌عنوان جزئی از منطقه کلان‌شهری شیراز با پدیده پیراشهرنشینی روبه‌رو و دارای ویژگی‌هایی همچون مهاجرپذیری، خوابگاهی و تفاوت‌های اجتماعی و قومی هستند که این شرایط مسائل و مشکلات گوناگونی در ابعاد مختلف روستاها به دنبال داشته است. از مهم‌ترین مشکلات در این روستاها می‌توان به عدم دسترسی و توزیع نامناسب امکانات و خدمات، نامناسب بودن وضعیت شاخص‌های کالبدی، مسکن، محیط زیستی و... اشاره نمود. هدف پژوهش حاضر ارزیابی کیفیت محیط سکونتی نواحی روستایی پیراشهری واقع در شهرستان شیراز در قالب سؤالات زیر است: الف) کیفیت محیط سکونتی در نواحی روستایی پیراشهری واقع در شهرستان شیراز چگونه است؟ ب) تفاوت بین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی چگونه است؟ ج) کدامیک از شاخص‌های مورد مطالعه بیشترین سهم را در تبیین کیفیت محیط سکونتی روستاهای مورد مطالعه دارند؟

## مروری بر ادبیات موضوع

محیط و اجزای اصلی آن در تعریف کیفیت سکونت دارای اهمیت است (Allahyari asli ardeh et al., 2017: 28).

در یک جمع‌بندی باید اذعان داشت کیفیت محیط سکونتی از جمله مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرآیند توسعه پایدار روستایی است که توجه و ارتقاء آن آثار مطلوبی را بر نواحی روستایی به دنبال دارد. پیرامون کیفیت محیط سکونت رویکردهای مختلفی مطرح شده است (تصویر شماره ۱) که آن‌ها را می‌توان در قالب رویکردهای الف) طراحی کالبدی شامل: مدل ایلپارد، مدل لنگ، مدل کانتر؛ و ب) رویکردهای اجتماعی مکانی شامل: اکولوژی انسانی، کیفیت زندگی، شاخص‌های اجتماعی، تعاملی و سنجش میزان رضایتمندی سکونتی دسته‌بندی نمود. پژوهش حاضر بر مبنای رویکرد رضایتمندی به‌عنوان رهیافتی مخاطب محور تدوین شده است. تحلیل و ارزیابی شرایط کیفی محیط‌های سکونت بر اساس نظریه رضایتمندی سکونت و به واسطه روش‌های کمی و مدل‌های تجربی، رویکردی است که امروزه برای شناسایی سطح کلی کیفیت محیط سکونتی، مؤلفه‌های محیطی نامطلوب و آسیب‌پذیر، وزن و اهمیت نسبی آن‌ها در میزان کیفیت محیط سکونتی به کار می‌رود (Meymandi parizi et al., 2016: 87).

اول اینکه با شاخص سازی این ابعاد، امکان مداخله و اثرگذاری مدیریت‌های محلی را بر سطوح عمیق زندگی شهری فراهم می‌کند، دومین دلیل اهمیت این ابعاد، ارتباط آن‌ها با کالبد شهر است، نظیر دسترسی به فضای سبز و طبیعت در شهر به‌طور مستقیم وجه کالبدی داشته و کاملاً تحت تأثیر سیاست‌های شهری و طرح‌های توسعه کالبدی قرار دارند، دلیل دیگر توجه، اثرگذاری تمایزات کیفیت سکونت در محلات در بازتولید نابرابری‌ها در جامعه است. رویکرد ذهنی بر اساس چگونگی درک و توصیف مردم از وضع خود استوار است. در این رویکرد، کیفیت سکونت به‌عنوان بخش ذهنی زندگی موردتوجه قرار می‌گیرد که توسط نگرش‌ها و احساسات انسان تعیین می‌شود. بیشتر تحقیقات مطالعاتی تأکید می‌کنند که کیفیت به‌صورت مستحکم با ادراک و احساس و اندازه‌گیری‌های ذهنی افراد مرتبط است. شاخص‌های رضایتمندی و سعادت‌مندی به‌عنوان شاخص‌های پذیرفته‌شده در سنجش‌های ذهنی معیارها بسیار مهم هستند. کیفیت محیط سکونتی ممکن است احساس خوبی باشد از ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکان یا هویت مکان، از قبیل خوانایی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی. ارتباط مستقیم عاطفی (احساسی) است که ما با محیط ساخته‌شده اطراف داریم. به‌عبارت‌دیگر، احساس ما با واکنش احساسی بین روان ما و فرم



تصویر ۱. دیدگاه‌های مربوط به کیفیت محیط سکونتی. مأخذ: Allahyari asli ardeh et al., 2017: 108

کیفیت محیط مسکونی بر مبنای ویژگی‌های اجتماعی اقتصادی افراد تفاوت معناداری وجود دارد. جمعه‌پور و طهماسبی تهرانی (۲۰۱۳) در مطالعه خود این نتیجه رسیدند که سطح کیفیت زندگی و زیست‌پذیری در روستاها در سطح نازلی قرار دارند و تفاوت معناداری از نظر میزان زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در روستاهای واقع در منطقه تحقیق وجود دارد. پژوهش اکبریان رونیزی و شیخ بیگلو (۲۰۱۵) در روستاهای گردشگری بخش آسارا (شهرستان کرج) بیانگر آن است که کیفیت محیطی روستاها بالاتر از حد متوسط قرار داشته است. نتایج مطالعه سجاسی و همکاران (۲۰۱۵) نشان می‌دهد در روستاهای گردشگری بخش رودبار قصران وضعیت همه مؤلفه‌های کیفیت محیطی بالاتر از حد متوسط قرار دارد. سجاسی و صادقلو (۲۰۱۶) در پژوهش خود در دهستان لواسانات کوچک به این نتیجه رسیدند که کیفیت محیطی روستاهای مقصد در جنبه‌های مختلف تأثیر بسزایی در جذب گردشگر دارد که تقویت آن می‌تواند روستاها را در بازار رقابتی جذب گردشگر و همچنین کمک به انتخاب گردشگران تأثیرگذار باشد. یافته‌های پژوهش دهقانی (۲۰۱۹) حاکی از این است که رضایت از کیفیت محیط مسکونی در نقاط روستایی اسکان عشایری در دشت بکان در حد مطلوبی قرار نداشته و بین متغیرهای جنسیت، تحصیلات، درآمد خانوار با رضایتمندی از کیفیت محیط مسکونی ارتباط معنادار وجود دارد. تصویر شماره ۲ مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد.

### روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و میدانی استفاده شده است. در روش اسنادی کار مطالعه ادبیات پژوهش و تعیین شاخص‌ها و نماگرها بوده و در روش میدانی از ابزار پرسشگری استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش روستاهای پیراشهری واقع در شهرستان شیراز است (تصویر شماره ۳). در راستای تعیین روستاهای نمونه به‌عنوان روستاهای پیرامون شهری شیراز دو معیار در نظر گرفته شده است: الف) نرخ رشد مثبت جمعیت در طی ۹۵-۱۳۷۵؛ یکی از ویژگی‌های روستاهای پیرامون شهری، مهاجرپذیری و نرخ مداوم رشد مثبت جمعیت است که در غالب منابع موجود به این ویژگی اشاره شده است. روستاهای پیرامون شهری به دلیل برخورداری از مزیت نزدیکی به شهر و برخورداری از امکانات مطلوب‌تر و دسترسی مناسب‌تر مورد توجه مهاجران قرار می‌گیرند. لذا این شاخص می‌تواند به‌طور مطلوبی، نشانگر ویژگی یک ناحیه و روستای پیرامون شهری باشد؛ ب) تأمین مایحتاج روزانه از شهر مجاور؛ وابستگی و تعامل روستاهای پیرامون شهری به شهر مجاور از نظر تأمین مایحتاج روزانه است. لذا این ویژگی به‌عنوان شاخص دیگری برای تعیین روستاهای پیرامون شهری در منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شده است. نحوه استخراج این اطلاعات،

در حوزه کیفیت محیط سکونتی پژوهش‌های مختلفی انجام شده است. از دیدگاه ونپل<sup>۱</sup> (۱۹۹۷) بررسی و نوشتارهای مربوط به میزان رضایت سکونتی، نشان از آن دارد که درک میزان رضایت از سوی هر شخص و در شرایط مختلف شخصی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فیزیکی متفاوت است. به طوری که برخی از ویژگی‌های شخصی و خانوار مانند سن جنس و نیز مالکیت بر روی ادراک کیفیت محیط تأثیر می‌گذارد (Van poll, 1997). نتایج مطالعه رهدنز و مددیسن<sup>۲</sup> (۲۰۰۸) در خصوص کیفیت محیط محلی و رضایت از زندگی در آلمان نشان می‌دهد زمانی که طیف وسیعی از عوامل مؤثر بر کیفیت محیط محلی تحت کنترل قرار می‌گیرد، افزایش سطح آلودگی هوا و سروصدای محلی به‌طور قابل ملاحظه‌ای سلامت شخصی را کاهش می‌دهد. شیعه و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود بیان می‌دارند که سن بر رضایتمندی از محیط‌های سکونتی تأثیرگذار است به طوری که رضایتمندی افراد مسن بیشتر از رضایتمندی افراد جوان است. نتایج پژوهش ایبم و ادو<sup>۳</sup> (۲۰۱۳) در اوگون استیت نیجریه بیانگر آن است که پاسخگویان از شرایط مسکن خود ناراضی بوده‌اند. البته سطح رضایت از ویژگی‌های واحدهای مسکونی بیشتر از امکانات و خدمات بوده است. همچنین وضعیت اجتماعی و اقتصادی بر رضایتمندی سکونتی تأثیرگذار است. جیبوی<sup>۴</sup> (۲۰۱۴) در بر اساس مطالعه خود بیان می‌دارد که مسکن نقش مؤثری در کیفیت سکونتی دارد. اسماعیل و همکاران (۲۰۱۵) بر مبنای پژوهش خود در مالزی به این نتیجه رسیدند که در خصوص طراحی فیزیکی رضایت وجود دارد اما در رابطه با عناصر محیط فیزیکی رضایت وجود ندارد. خاتون‌آبادی و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود در روستا شهر عاشق‌آباد به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای جنسیت، تأهل، سن، تحصیلات، درآمد خانوار و متغیرهای ارتباطی - موقعیتی با رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی ارتباط معنادار وجود دارد. علیزاده و علیزاده (۲۰۱۴) در مطالعه خود در روستاهای دهستان اصلاندوز بیان می‌دارند که میزان رضایتمندی ساکنین در نواحی روستایی دهستان اصلاندوز از محیط زندگی ایجادشده در حد مطلوبی قرار ندارد. خراسانی و رضوانی (۲۰۱۳) در پژوهش خود در روستاهای پیرامون شهری شهرستان ورامین بیان می‌دارند وضعیت زیست‌پذیری روستا مقبول نیست. این وضعیت، در مقابل دیدگاه‌های رایج درباره تأثیر معکوس فاصله تا شهر بر کیفیت زندگی در روستاها و در راستای دیدگاه‌های برنامه‌ریزان شهری درباره کیفیت زندگی فضاهای حاشیه شهرها است. نتایج پژوهش قادرمرزی و همکاران (۲۰۱۳) نشان می‌دهد که کیفیت محیط مسکونی دو روستای حسن‌آباد و نایسر که در شهر سنندج ادغام شده پایین‌تر از میانی نظری بوده و در دو روستا ادراک

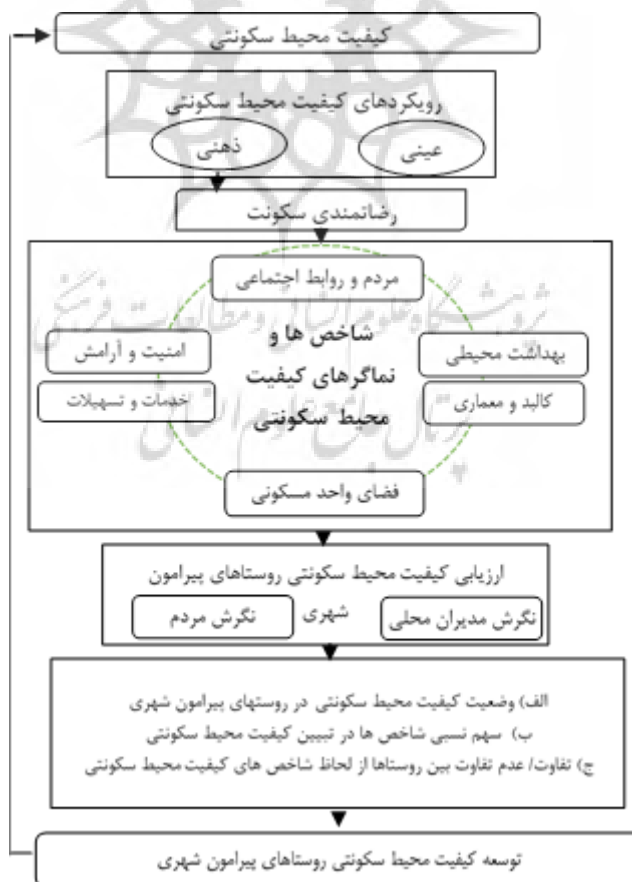
1. Van poll
2. Rehdanz & Maddison
3. Ibem & Aduwo
4. Jiboye

کشور (۲۰ نفر) و نیز پژوهشگران حوزه روستایی (۱۵ نفر) در حوزه مطالعات برنامه‌ریزی روستایی استفاده شده است. همچنین پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۴ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (T تک نمونه‌ای، T مستقل، همبستگی پیرسون و کندال و روش رگرسیون گام‌به‌گام) استفاده شد.

### یافته‌ها

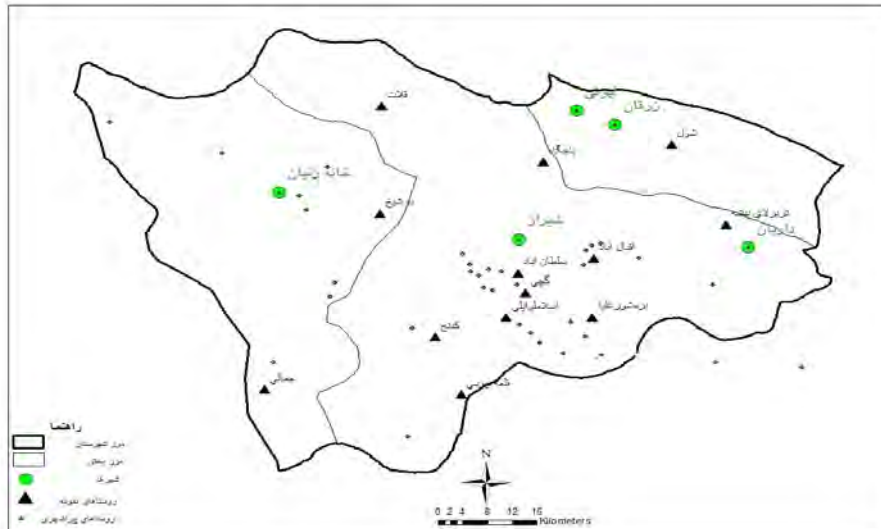
به منظور شناخت نمونه آماری ابتدا ویژگی‌های عمومی پاسخگویان مورد بررسی قرار گرفت. از مجموع پاسخگویان ۷۰/۹ درصد مرد و ۲۹/۱ درصد زن بوده‌اند. متوسط سن و مدت اقامت در روستا به ترتیب ۴۰/۵۵ سال و ۳۷/۲۹ سال است. از لحاظ تحصیلات بیشترین پاسخگویان دارای تحصیلات متوسطه هستند. وضعیت شغلی پاسخگویان در چهار گروه تقسیم‌بندی که گروه شغلی خدمات بیشترین (۳۳/۹۲ درصد) را به خود اختصاص داده است. همچنین وضعیت مراجعه و ارتباط با شهر شیراز، رضایت شغلی و رضایت از درآمد و هزینه زندگی بررسی و در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

بهره گرفتن از داده‌های موجود در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ است. بر این اساس، با مطالعه کلیه روستاها در سطح شهرستان، روستاهایی که دارای هر دو شاخص مورد هستند به‌عنوان روستاهای پیرامون شهری در نظر گرفته شده که تعداد آن‌ها برابر ۴۶ روستا است. سپس با توجه به معیارهایی مانند وجود دهیاری در روستا، تعداد خانوار و جمعیت، فاصله از شهرهای واقع در شهرستان و پراکندگی فضایی، ۳۰ درصد روستاها (۱۴ روستا) به‌عنوان روستاهای نمونه پژوهش در نظر گرفته شده‌اند. واحد تحلیل مدیران محلی و نیز خانوارهای ساکن در روستاهای نمونه هستند. حجم نمونه آماری برای مدیران محلی در هر روستای نمونه ۲ نفر و برای تعیین حجم نمونه آماری خانوارهای ساکن بر اساس روش کوکران از مجموع ۹۵۹۵ خانوار ساکن (بر اساس آمار سال ۱۳۹۵) تعداد ۳۷۰ خانوار به‌عنوان حجم نمونه تعیین شده است. که سهم هر روستا بر اساس نسبت از مجموع خانوار تعیین گردیده است. سطح تحلیل روستا و واحد تحلیل خانوار و مدیران محلی است. با توجه به اینکه سطح تحلیل پژوهش روستا است تعداد پرسشنامه‌های در روستاها بین ۱۰ تا ۹۲ پرسشنامه در نوسان است. برای روایی ظاهری شاخص‌ها و نماگرهای تحقیق از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های



تصویر ۲. مدل مفهومی پژوهش. مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹





تصویر ۳. موقعیت روستاهای پیرامون شهری مورد مطالعه. مأخذ: ترسیم بر اساس آمار سرشماری ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۱. ویژگی‌های عمومی پاسخگویان.

ویژگی	تعداد	درصد
جنس	مرد	۲۸۲ / ۷۰/۹
	زن	۱۱۶ / ۲۹/۱
	متوسط سن	۳۰/۵۵
متوسط خانوار		۳/۹۳
	متوسط مدت سکونت در روستا	۳۷/۲۹
تحصیلات	ابتدایی	۵۸ / ۱۴/۶
	راهنمایی	۶۳ / ۱۵/۸
	متوسطه	۱۲۳ / ۳۰/۹
	فوق‌دیپلم	۶۶ / ۱۶/۶
	کارشناسی	۶۸ / ۱۷/۱
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۸ / ۴/۵
	اظهار نشده	۲ / ۰/۵
وضعیت شغلی	کشاورز	۱۱۵ / ۲۸/۹
	خدماتی	۱۳۵ / ۳۳/۹۲
	اداری	۸۰ / ۲۰/۱
	سایر (بازنشسته، خانه‌دار و...)	۶۵ / ۱۶/۳۳
	اظهار نشده	۳ / ۰/۸
متغیر	میانگین	انحراف معیار
رضایت از درآمد و هزینه زندگی	۲/۴۳	۰/۹۱
رضایت از شغل	۲/۸۵	۱/۲
مراجعه و ارتباط با شیراز	۳/۶۱	۱/۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

بررسی وضعیت امکانات و خدمات در روستاهای نمونه بر اساس آخرین آمار منتشر شده عدم برخورداری اکثر روستاها را حتی از خدمات ابتدایی و ضروری را نشان می‌دهد (جدول شماره ۴).

ارزیابی کیفیت محیط سکونتی در روستاهای مورد مطالعه به تفکیک هر یک از جامعه آماری (خانوار و مدیران محلی) با استفاده از آزمون T مستقل مورد بررسی قرار گرفت. نتایج جدول شماره ۵ بیانگر آن است که بین دیدگاه دو جامعه آماری از لحاظ کیفیت محیط سکونتی تفاوت معناداری وجود ندارد ( $P > 0.05$ ). در همین رابطه و تفکیک شاخص‌های عمده نتایج نشان از آن دارد که جز در دو شاخص فضای واحد مسکونی و نیز شاخص بهداشت محیطی که تفاوت معناداری بین دیدگاه خانوارها و مدیران محلی وجود دارد در سایر شاخص تفاوت معناداری ملاحظه نمی‌شود، به عبارتی در سایر شاخص‌ها در رابطه با کیفیت محیط سکونتی بین دو جامعه مورد مطالعه اجماع و اتفاق نظر وجود دارد. شایان ذکر است در دو شاخص مذکور که تفاوت معنادار ملاحظه شد، مقدار حد پایین و حد بالا هر دو منفی است و بیانگر بالاتر بودن مقدار میانگین دیدگاه مدیران محلی است، به عبارتی مدیران محلی در مقایسه با سرپرستان خانوار کیفیت محیط سکونتی را مطلوب‌تر ارزیابی نموده‌اند.

برای بررسی وضعیت کیفیت محیط سکونتی از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. محاسبات جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که در دو شاخص مردم و روابط اجتماعی و نیز شاخص امنیت و آرامش، مقدار میانگین به دست آمده بالاتر از حد متوسط قرار دارد ولی در سایر شاخص‌ها مقدار میانگین پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. سطح معناداری نشان می‌دهد که جز در شاخص فضای واحد مسکونی که مقدار آلفا بالاتر از ۰/۰۵ است در سایر شاخص‌ها سطح معناداری پایین‌تر از ۰/۰۵ و قابل اطمینان است. با توجه به مقدار آماره T ملاحظه می‌شود نماگرهای مربوط به شاخص برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات در مقایسه با دیگر شاخص‌ها در وضعیت نامطلوب‌تری قرار دارد. در مجموع با توجه به میانگین کلی مشاهده شده (۱۷۸/۱۳)، حد متوسط (۱۸۳) و سطح معناداری محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵، وضعیت کیفیت محیط سکونتی در محدوده مورد مطالعه پایین‌تر از سطح متوسط قرار دارد. در همین رابطه بررسی وضعیت سکونت روستاهای مورد مطالعه بر اساس آزمون تحلیل واریانس یک طرفه، نشان از وجود تفاوت معنادار آماری در بین روستاها است (جدول شماره ۳). به منظور مطالعه دقیق‌تر در خصوص پایین بودن وضعیت شاخص برخورداری و دسترسی به خدمات و امکانات،

جدول ۲. نتایج وضعیت کیفیت محیط سکونتی.

شاخص عمده	تعداد گروه	حد متوسط	میانگین	آماره T	سطح معناداری	اختلاف از میانگین	حد پایین	حد بالا
برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات	۱۱	۳۳	۲۷/۶۷	-۱۰/۹۵۳	۰/۰۰۱	-۵/۳۳	-۶/۲۸۸	-۴/۳۷
مردم روابط اجتماعی	۱۰	۳۰	۳۳/۳۲	۷/۴۲	۰/۰۰۱	۳/۳۲	۲/۴۴	۴/۲
امنیت و آرامش	۶	۱۸	۱۸/۸۷	۷/۱۲	۰/۰۰۱	۰/۱۸۷	۰/۶۳۳۱	۱/۱۱۵
کالبد و معماری	۱۳	۳۹	۳۴/۵۲	-۷/۴۹	۰/۰۰۱	-۴/۴۸	-۵/۶۴۸	-۲/۳۰۱
فضای واحد مسکونی	۱۲	۳۶	۳۵/۷۴	-۰/۴۱۳	۰/۶۸	-۰/۲۶	-۱/۴۷۵	۰/۹۶۳۲
بهداشت محیطی	۱۰	۳۰	۲۷/۹۹	-۳/۷۴	۰/۰۰۱	-۲/۱	-۳/۰۶۱	-۰/۹۵۳
کل	۶۲	۱۸۳	۱۷۸/۱۳	-۲/۱۸	۰/۰۳۰	-۴/۸۷	-۹/۲۷۰	-۰/۴۷۸۴

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۳. نتایج تفاوت روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی.

منبع تفاوت	مجموع مجزورات	MS	F محاسبه شده	سطح معناداری
بین گروهی	۱۴۰۳/۷۳	۲۸۰/۷	۶۲/۴۵	۰/۰۰۱
میان گروهی	۷۶۹/۸۷	۴/۴۲		
جمع	۲۱۷۳/۷۰			

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۴. توزیع امکانات و خدمات در روستاهای مورد مطالعه.

امکانات و خدمات	شول	پیشه	قزبر لای	قلا	باچگاه	کدنج	قلعه چوبی	برمشورعلیا	گچی	سلطان آباد	کرونی	اسلامولویلی	اقبال آباد	ده شیخ	جمالی
راه زمینی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دبستان	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
مدرسه راهنمایی پسرانه	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
مدرسه راهنمایی دخترانه	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دبیرستان نظری پسرانه	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دبیرستان نظری دخترانه	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
کتابخانه عمومی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
زمین ورزشی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
مسجد	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
پاسگاه نیروی انتظامی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
مرکز خدمات جهاد کشاورزی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
شرکت تعاونی روستایی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
گاز لوله کشی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
مرکز بهداشتی درمانی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
خانه بهداشت	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
پزشک خانواده	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
پزشک	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
سامانه جمع آوری زباله	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
فروشگاه تعاونی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
بانک	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
تعمیرگاه ماشین آلات غیر کشاورزی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
صندوق پست	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دفتر پست	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دفتر مخابرات	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) روستایی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
دسترسی عمومی به اینترنت	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

جدول ۵. کیفیت محیط سکونتی از دیدگاه سرپرستان خانوار و مدیران محلی.

شاخص عمده	آماره T	سطح معناداری	حد پایین	حد بالا
برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳	-۲/۶۴	۴/۸۴
مردم و روابط اجتماعی	-۱/۱۸۶	۰/۲۳۶	-۵/۵۱	۱/۳۶
امنیت و آرامش	۰/۴۴۷	۰/۲۱۵	-۱/۵۳	۰/۳۴
کالبد و معماری	-۱/۲۷۳	۰/۲۰۴	-۷/۵۵	۱/۶۱
فضای واحد مسکونی	-۳/۱۱۴	۰/۰۰۲	-۱۲/۲۵	-۲/۸۲
بهداشت (سلامت) محیطی	-۲/۰۰۶	۰/۰۰۴	-۸/۳۶	-۰/۲۵۶
کل	-۱/۱۸۸	۰/۰۶۱	-۳۳/۵۱	۰/۷۵۰

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

تفاوت میانگین در تمامی شاخص‌های عمده کیفیت محیط سکونتی معنادار است (جدول شماره ۷).

ارزیابی تأثیر و سهم شاخص‌های عمده در تبیین کیفیت محیط سکونتی

به منظور بررسی تأثیر و اهمیت نسبی هر یک مؤلفه‌های ۶ گانه از روش رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. با توجه به اینکه در گام ششم مقدار ضریب تعدیل برابر ۱ محاسبه شده است لذا ملاحظه می‌شود که کیفیت محیط سکونتی تحت تأثیر هر ۶ مؤلفه مذکور است (جدول شماره ۸). همچنین با توجه به ضریب بتا بیشترین سهم اثرگذاری مربوط به شاخص بهداشت (سلامت) محیطی است. به طوری که به ازای یک واحد تغییر در این شاخص، وضعیت کیفیت محیط سکونتی ۰/۲۶۲ واحد افزایش مطلوب می‌یابد. همچنین کمترین میزان سهم و تأثیر مربوط به شاخص امنیت و آرامش با ضریب بتا برابر ۰/۱۰ است (جدول شماره ۹).

وضعیت هر یک از شاخص‌های کیفیت محیط سکونت با استفاده از آزمون فریدمن مورد مقایسه قرار گرفت (جدول شماره ۶). با توجه به سطح معناداری محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان اذعان داشت که حداقل بین دو شاخص مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد. در مجموع بر اساس آزمون فریدمن مشاهده می‌شود که در بین شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی<sup>۵</sup>، شاخص مردم و روابط اجتماعی با میانگین رتبه‌ای برابر ۴/۷ در رتبه نخست و نیز شاخص برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات با میانگین برابر ۲/۴۷ در رتبه آخر قرار دارد. در راستای مشخص نمودن اینکه تفاوت بین کدامیک زوج از شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی وجود دارد از آزمون رتبه‌ای علامت‌دار ویلکاکسون به‌عنوان آزمون تبعی فریدمن استفاده گردید و ۶ شاخص کیفیت محیط سکونتی به‌صورت دو به دو مورد مقایسه قرار گرفتند که نتایج نشان داد

5. Residential environment quality

جدول ۶. نتایج آزمون فریدمن در رابطه با اولویت‌بندی شاخص‌های عمده کیفیت محیط سکونتی.

رتبه	میانگین رتبه‌ای	شاخص‌های عمده
۶	۲/۴۷	برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات
۱	۴/۷	مردم و روابط اجتماعی
۳	۳/۸۳	امنیت و آرامش
۵	۲/۸۳	کالبد و معماری
۲	۳/۹۶	فضای واحد مسکونی
۴	۳/۲۱	بهداشت (سلامت) محیطی
	۳۸۳/۹۹۳	مقدار ای اسکور
	۵	درجه آزادی
	۰/۰۰۱	سطح معناداری

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۷. نتایج تفاوت معنادار بین شاخص‌های کیفیت محیط سکونت.

شاخص‌های عمده	ارزش‌ها	مردم و روابط اجتماعی	امنیت و آرامش	کالبد و معماری	فضای واحد مسکونی	بهداشت محیطی
برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات	مقدار Z	-۱۵/۲۹۳	-۱۱/۸۸۵	-۴/۳۷۲	-۹/۱۰۱	-۶/۲۳۴
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
مردم و روابط اجتماعی	مقدار Z	-۴/۲۳۶	-۱۳/۸۹۲	-۶/۰۵۶	-۱۰/۹۸۳	
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	
امنیت و آرامش	مقدار Z		-۱۰/۱۰۴	-۳/۰۹۰	-۶/۴۰۸	
	سطح معناداری		۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	
کالبد و معماری	مقدار Z			-۷/۵۳۳	-۲/۶۱۲	
	سطح معناداری			۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	
فضای واحد مسکونی	مقدار Z				-۴/۳۶۵	
	سطح معناداری				۰/۰۰۱	

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۸. ضریب همبستگی و مجذور همبستگی چندگانه.

مدل ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه تعدیل شده	خطای استاندارد	معناداری
۱	۰/۸۵۱	۰/۷۲۴	۰/۳۵۷	۰/۰۰۱
۲	۰/۹۲۹	۰/۸۶۲	۰/۲۵۲	۰/۰۰۱
۳	۰/۹۶۴	۰/۹۳۰	۰/۱۸۰	۰/۰۰۱
۴	۰/۹۸۶	۰/۹۷۲	۰/۱۱۴	۰/۰۰۱
۵	۰/۹۹۶	۰/۹۹۲	۰/۰۶۱	۰/۰۰۱
۶	۱	۱	۰	۰/۰۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۹. تأثیر و سهم نسبی شاخص‌های کیفیت محیط سکونت.

مدل	مقدار بتا	t	sig
ضریب ثابت		۰/۰۲۱	۰/۹۸۳
کالبد و معماری	۰/۲۲۵	۶/۷۱۱	۰/۰۰۱
مردم و روابط اجتماعی	۰/۲۱۹	۷/۳۹۱	۰/۰۰۱
فضای واحد مسکونی	۰/۲۵۳	۹/۹۹۱	۰/۰۰۱
بهداشت (سلامت) محیطی	۰/۲۶۲	۸/۱۲۲	۰/۰۰۱
برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات	۰/۲۱۶	۶/۸۵۸	۰/۰۰۱
امنیت و آرامش	۰/۱۰	۴/۳۲۵	۰/۰۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

## بحث و نتیجه‌گیری

نواحی روستایی پیرامون شهری به واسطه موقعیت استقرار، تفاوت‌های زیادی را با سایر روستاها تجربه می‌کنند و از سوی دیگر درگیر مشکلات و مسائل متنوعی هستند که به واسطه قرارگیری در محدوده جابای اکولوژیکی و اقتصادی اجتماعی شهر شکل گرفته‌اند. این شرایط ایجاب می‌کند که ابعاد و ساختار این نواحی با تأمل بیشتری مورد توجه قرار گیرد. از جمله ساختار تشکیل دهنده و مؤثر کیفیت محیط سکونتی است، چرا که انسان بیشتر زمان خود را در آن می‌گذراند. در پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل کیفیت محیط سکونتی در قالب ۶ شاخص شامل برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات، مردم و روابط اجتماعی، امنیت و آرامش، کالبد و معماری، فضای واحد مسکونی و بهداشت (سلامت) محیطی در روستاهای پیرامون شهری واقع در شهرستان شیراز اقدام شد. نتایج نشان داد که تنها در دو شاخص روابط اجتماعی، امنیت و آرامش وضعیت مطلوب و بالاتر تر از حد متوسط قرار دارد و در کل نواحی روستایی پیرامون شهری مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی پایین‌تر از حد متوسط قرار دارند. این نتایج با یافته‌های علیزاده و علی زاده (۲۰۱۴)، قادرمرزی و همکاران (۲۰۱۳)، جمعه‌پور و طهماسبی تهرانی (۲۰۱۳)، خراسانی و رضوانی (۲۰۱۳) و دهقانی (۲۰۱۹) مطابقت دارد. در همین رابطه نتایج به تفکیک شاخص‌های عمده نشان داد که غیر از دو شاخص مردم روابط اجتماعی و نیز امنیت و آرامش (شاخص‌هایی که وضعیت مناسب آن در روستا عمدتاً خودجوش بوده) در سایر شاخص‌ها روستائیان احساس نارضایتی داشته و کیفیت پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. نامناسب‌ترین وضعیت مربوط به شاخص برخورداری و دسترسی به خدمات و تسهیلات است که می‌توان اذعان داشت متأسفانه به دلیل نزدیکی روستاها به نقاط شهری و امکان تأمین نیازهای روستائیان در این مراکز برتر، از یک طرف توسعه خدمات در روستاهای پیرامون شهری چندان دغدغه برنامه‌ریزان نبوده و از طرف دیگر در فرآیند برنامه‌ریزی به دلیل حاکم بودن تفکر جزءنگر و تک‌بعدی، به استقرار امکانات و خدمات در روستاها توجه چندانی نشده و روستاها از لحاظ دارا بودن خدمات در شرایط مناسبی قرار ندارند (مراجعه به داده‌های آماری/ فرهنگ آبادی‌های استان فارس این موضوع را تأیید می‌نماید). لذا باید توجه داشت مراجعه به شهرها جهت تأمین خدمات موردنیاز، باعث افزایش هزینه جوامع روستایی می‌گردد. همچنین با عنایت به اینکه تأمین نیازهای اساسی یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار روستایی بشمار می‌آید، فراهم نمودن دسترسی مناسب به خدمات موردنیاز برای روستائیان ضروری است. از دیگر شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی که در وضعیت نامناسب قرار داشت، کالبد و معماری، فضای واحد مسکونی و بهداشت محیطی است. در این رابطه مشاهدات میدانی نشان داد برخی از روستاها

فاقد هماهنگی در ساخت‌وساز، جدول و کانال‌کشی، سیستم بهداشتی جمع‌آوری زباله‌های خانگی، فضولات حیوانی، سیستم فاضلاب و جمع‌آوری آب‌های سطحی هستند. بنابراین در راستای پایداری بعد کالبدی این مناطق، حمایت از جامعه روستایی و کاهش آسیب‌پذیری، توجه به توسعه و ارتقاء آن‌ها ضروری است. همچنین نتایج نشان داد از لحاظ کیفیت محیط سکونتی تفاوت معناداری در بین روستاهای پیرامون شهری مورد مطالعه وجود دارد که همسو با نتایج مطالعات خراسانی و رضوانی (۲۰۱۳) و جمعه‌پور و طهماسبی تهرانی (۲۰۱۳) مبنی بر وجود تفاوت معنادار از نظر میزان زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در روستاهای پیرامون شهری به ترتیب واقع در شهرستان ورامین و شهرستان شیراز است. از دیگر نتایج پژوهش سهم و تأثیر بیشتر شاخص بهداشت (سلامت) محیطی در تبیین کیفیت محیط سکونتی در روستاهای پیرامون شهری واقع در شهرستان شیراز است. با توجه به نتایج پژوهش به منظور ارتقاء کیفیت محیط سکونتی در محدوده مورد مطالعه پیشنهادها بدین شرح ارائه می‌گردد: سرمایه‌گذاری و ارائه تسهیلات دولتی - بانکی به منظور ارتقاء و توسعه مؤلفه‌های کالبدی کیفیت محیط سکونتی؛ فراهم نمودن زمینه مشارکت جامعه محلی در ارتقاء کیفیت محیط سکونتی (خصوصاً اینکه مناسب بودن وضعیت شاخص مردم و روابط اجتماعی در روستاها پتانسیل مناسبی را برای بهره‌مندی از مشارکت آن‌ها و ارتقاء نظام سکونتگاهی را فراهم خواهد آورد)؛ ایجاد و توسعه امکانات و خدمات با توجه به آستانه جمعیتی (چرا که برخی از روستاها با داشتن آستانه جمعیتی لازم فاقد خدمات هستند)؛ تسریع و نظارت بر اجرای صحیح و مناسب طرح‌های کالبدی روستایی؛ افزایش سطح آگاهی مدیریت محلی (شورا و دهیاری) در خصوص اهمیت ارتقاء کیفیت محیط سکونتی در فرآیند توسعه پایدار روستایی.

### تشکر و قدردانی

مقاله مستخرج از رساله دکتری است که در گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان در حال تدوین است.

## References

- Akbarian ronizi, S.R., & Shaykh Baygloo, R. (2015). Assessment of Environment quality of Villages' tourism Case: Asara County, *Journal of rural research*, 6(2), 433-457.
- Alizadeh, T. Alizadeh, J. (2014). The evaluation of quality of living environment in rural areas from their residents' view (Case study: The rural areas of Aslanduz in Ardebil province), *Housing And Rural Environment*, Issue.144 ,59-74.
- Allahyari asli ardeh, SH., Jafari Mehrabadi, M., & Shokrgozar, A. (2017). Assessment of Residential Environment quality in Urban Neighborhoods (Case Study: Neighborhoods of Khorramshahr and Ziabari of Rasht), *Geography and urban Planning Research*, Vol 5, No1, pp107-127.
- Amin Salehi, F. (2008). Appropriate solutions residential quality improvement of high rise Complexes case study: Ekbatan Town, Tarbiat Modares university.
- Aulia, D. N., & Ismail, A. M. (2013). Residential satisfaction of middle income population: Medan city. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 105, 674-683.
- Barati, N., & Soleiman Negad, M. (2011). Perception of Stimuli in a Controlled Environment and the Impact of Gender; *Journal of Garden Landscape*, Issue. 17, pp.19-30.
- Bonaiuto, M., Fornara, F., & Bonnes, M. (2003). Indexes of perceived residential environment quality and neighbourhood attachment in urban environments: a confirmation study on the city of Rome. *Landscape and urban planning*, 65(1), 41-52.
- Cao, X. J., & Wang, D. (2016). Environmental correlates of residential satisfaction: An exploration of mismatched neighborhood characteristics in the Twin Cities. *Landscape and Urban Planning*, 150, 26-35.
- Dehghani, A. (2019). Analyzing Components Affecting of Nomadic Villagers' Settlement Satisfaction with Quality of Residential Environment (Case Study: Settlement Regions of Dasht Bakan), *Islamic Azad university scientific journal Database*, 4(1), 163-176.
- Ghademarzi, H., Zaremamaghani, B., Ziari, K. (2013). The Assessment of Quality of Annexed Villages Environment in Sanandaj, case: Hasanabad and Nisar, *Journal Economy of space and Rural Development*, 2(5), 39-56.
- Hanák, T., Marović, I., & Aigel, P. (2015). Perception of Residential Environment in Cities: A Comparative Study. *Procedia Engineering*, 117, 500-506.
- Ibem, E. O., & Aduwo, E. B. (2013). Assessment of residential satisfaction in public housing in Ogun State, Nigeria. *Habitat International*, 40, 163-175.
- Ismail, F., Jabar, I. L., Janipha, N. A. I., & Razali, R. (2015). Measuring the Quality of Life in Low Cost Residential Environment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 270-279.
- Jiboye, A.D. (2014). "Significance of house-type as a determinant of residential quality in Osogbo, Southwest Nigeria", *Frontiers of Architectural Research*, 3(1), 20-27.
- Jiboye, D. A. (2010). Evaluating the pattern of residential quality in Nigeria: the case of Osogbo Township". *Facta universitatis-series: Architecture and Civil Engineering*, 8(3): 307-316.
- Jomepour, M., Tahmasebi Tehrani, SH. (2013). Explaining the level of livability and quality of life in surrounding village (casestudy: the Central City of Shariar), *Physical Development planning*. 1(3), 49-60.
- Khani, F., Salmani, M., Moshfeghnejadi, E. (2019). Evaluation and Analysis of Environmental Awareness in Rural Settlements around Yasuj City, *Human Geography Research*, 51(3), 783-796.
- Khaton Abadi, A., Saberi, Z., Ebrahimi, M.S. (2011). The Level of Residential Satisfaction with Residential Environmental Quality: A Case Study of Ashegh Abad Village Town, *Village and Development*, 14(1), 83-99.
- Khorasani, M.A., Rezvani, M.R. (2013). Evaluation and assessment of components of livability in peri-urban rural settlements: case study Varamin Township, *journal of community Development*, 5(1), 89-110.
- Mc Gregor, D., Simon. D., & Thompson., D. (2005). The Peri-urban Interface; Approaches to Sustainable Natural and Human Resource Use, *EARTHSCAN*.
- Meymandi parizi, A., Habibi, K., & Mahdavi, A. (2016). Evaluation and comparative comparison of the quality of habitancy in the urban of old and new fabric (Case Study of Kerman City of old and new fabric), *Geography planning of space quarterly journal*, 5(18), 87-104.
- Rafieian, M., Masoudi Rad, M. Rezaiee, M., & Masoudi Rad, M. (2014). The Evaluation of inhabitants' Satisfaction about the Residential Quality of the Mehr Housing, Case Study: Zahedan City, *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, Vol 4, No 12, 135-150.
- Rahnamaei, M.T., & Shah Hosseyini, P. (2008). *Process of Urban Planning in Iran*, Publication SAMT.
- Rehdanz, K., & Maddison, D. (2008). Local environmental quality and life-satisfaction in Germany. *Ecological economics*, 64(4), 787-797.
- Rostami, K., Pourtaheri, M., & Eftekhari, A. (2019). Identification and ranking of the constituent elements of the environmental quality architecture in rural planning using the modified assimilation technique Case Study: Shahriar Village (Flard County, Lordegan Township), *Journal of rural research*, 10(3), 368-381
- Shieh, E., Sharifi, A., & Rafieian, M. (2011). Identification of factors that assure quality of residential environments, using environmental assessment indices: a comparative study of Two of Tehran's neighborhoods (Zafaranieh & Khaniabad). *Iran University of Science & Technology*, 21(2), 119-132.
- Sojasi Qidari, H., Sadeghloo, T. (2016). Analyzing the Role of Environmental Quality in Tourist Attraction to Rural Touristic Destinations (Case Study: Touristic Rural of Small lavasan Rural District, *Geography Researches*, 31 (2) :32-49.
- Sojasi, H., Sadeghloo, T., Mahdavi, D. (2015). Explanation the role of destination environmental quality on improving of tourist intellectual imaging (Case study area: tourism desti-

- nation rural of Rood bar- Ghasran rural district). Journal of Spatial Planning, 19 (2) :61-88.
- Terzano, K. (2014). Residential Satisfaction. In Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research (pp. 5526-5527). Springer Netherlands.
- Van Poll, R. (1997). The perceived quality of the urban residential environment. A Multi-attribute evaluation. Ph-thesis, Groningen: University of Groningen.
- Ziari, K., Parhiz, F., Hamdnejad, H., Ashtari, H. (2011). Assessing the Housing Statues of Income Groups and Plan Presentation for Low-income Housing Provision (Case Study: Lorestan Province), Human Geography Research, 42(74), 1-21.

